

WARTOŚCI W MUZYCE

**Interpretacja w muzyce
jako proces twórczy**

TOM 5

NR 3095

WARTOŚCI W MUZYCE

Interpretacja w muzyce jako proces twórczy

TOM 5

pod redakcją
Jadwigi Uchyły-Zroski

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

KATOWICE 2013

Redaktor serii: Muzyka
Krystyna Turek

Recenzent
Elżbieta Szubertowska

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej:

Central and Eastern European Online Library

www.cceol.com

Spis treści

Wprowadzenie (*Jadwiga Uchyła-Zroski*) | 7

Część I

Rozprawy teoretyczne. Interpretacja w sztuce muzycznej

Ryszard Solik: Nieuchronność interpretacji a doświadczenie sztuki | 13

Bogumiła Mika: „Interpretacja rozumiejąca” wedle propozycji semiotyków muzyki | 24

Roman Ireneusz Drozd: Podstawowe zagadnienia *sacrum* w muzyce | 34

Jolanta Szulakowska-Kulawik: Józef Świdra — muzyka nostalgii — „prawo niepełni” | 61

Grażyna Darlak: Inspiracje religijne w twórczości Józefa Świdra | 85

Hubert Miśka: Kompozycje sceniczne Józefa Świdra w repertuarze Opery Śląskiej w Bytomiu | 100

Krystyna Turek: Dziedzictwo kulturowe Śląska. Pieśń ludowa — jej wartości i przesłania | 107

Magdalena Szyndler: Specyfika folkloru muzycznego Beskidu Śląskiego i jego przekształcenia we współczesności. Przykład Trójwsi | 117

Część II

Interpretacja muzyki w praktykach wykonawczych

Urszula Mizia: Interpretacja muzyki procesem twórczym instrumentalisty | 139

Mirosław Dymon: Ograniczenia notacji muzycznej a interpretacja utworów | 151

- Tomasz Orlow: Interpretacja działań twórczych w improwizacji organowej — z badań własnych | 166
- Zenon Mojżysz: Die Aufführung und Interpretation der älteren Musik — Vergangenheit und Gegenwart [Wykonawstwo i interpretacja muzyki dawnej — przeszłość i teraźniejszość] | 189
- Joanna Nowicka: Poszukiwanie brzmienia w kontekście nietypowej obsady orkiestrowej na przykładzie *I Koncertu organowego „Adalbertus”* Henryka Jana Batora | 197
- Joanna Glenc: Problematyka tematyczno-stylistyczna oraz interpretacyjna w kompozycjach chóralnych Jacka Glenca | 212
- Aleksandra Zeman: Zagadnienia wykonawcze i interpretacyjne wybranych utworów wokalnych Józefa Świdra | 232
- Krystyna Fleyczuk: Хорові твори *a capella* сучасних польських композиторів у репертуарі Хору студентів ЛНМА ім. М.В. Лисенка [Utworky chóralne *a cappella* polskich kompozytorów współczesnych w repertuarze Chóru Studentów Lwowskiej Akademii Muzycznej] | 239
- Alojzy Suchanek: Osobowość dyrygenta Lubomíra Mátle, Profesora Akademii Muzycznej im. Leoša Janáčka w Brnie — z doświadczeń własnych | 245
- Marcin Żupański: Zespół Besquidians — tradycja i nowoczesność | 250

Część III

Pedagogiczne i psychologiczne podstawy interpretacji artystycznej

- Jadwiga Uchyła-Zroski: Język muzyczny relewantnym środkiem wyrażania muzyki | 267
- Lidia Kataryńczuk-Mania: Interpretacja piosenek Józefa Świdra w działaniach artystycznych dzieci przedszkolnych | 278
- Anna Pikała: Psychopedagogiczne determinanty aktywności twórczej uczniów szkół ogólnokształcących | 297
- Bartosz Jaśkowski: „Nie każdy strach jest tremą, ale każda trema jest strachem”. Teoretyczne i praktyczne aspekty zagadnienia czynnych artystów | 312
- Andrzej Michalski: Uniwersalizm pojęć w nauczaniu instrumentacji studentów edukacji muzycznej | 326
- Ewa Kumik: Kształcenie studentów akademii muzycznej do przyszłej pracy pedagogiczno-artystycznej | 336

Wprowadzenie

Utwór muzyczny jest niepodzielną, zwartą strukturą tworzoną przez podstawowe jego elementy, jak: melodyka, harmonika, dynamika, a także oznaczenia środków wykonawczych. Wszystkie cechy (elementy muzyki) ułożone w formę muzyczną tworzą dzieło. Dźwięk w swym „fizycznym brzmieniu” jest nośnikiem cech wyrazowych, emocjonalnych, ma określoną wysokość, siłę brzmienia i czas trwania. Zbiór dźwięków tworzy muzykę.

Prezentowana muzyka w swej „złożoności strukturalnej” jest przynależna do określonej epoki, stylu i gatunku muzycznego, kompozytora jako twórcy. Można zauważyć, że swoboda wykonawcza w poszczególnych okresach historii muzyki uzależniona była od panujących wówczas poglądów estetycznych, możliwości technicznych instrumentów, celów, jakim służyła, w jakich okolicznościach powstawała lub była wykonywana. Jak mówi Zofia Lissa: „Każde pokolenie ma prawo dane dzieło inaczej słyszeć, pojmować, przeżywać i inaczej wykonywać. Jednakże inwencja wykonawcza nie może być działaniem przypadkowym, deformującym właściwy obraz utworu”¹. Słusznie zauważa Henryk Neuhaus, nazywając muzykę „sztuką dźwięku” i dodaje: „nie tworzy ona obrazów widzialnych, nie przemawia słowami i pojęciami. [...] a jej struktura jest równie prawidłowa jak konstrukcja architektoniczna”². Z słów tych wynika, że muzykę tworzą dźwięki, zatem pierwszym i najważniejszym obowiązkiem wykonawcy jest praca nad jakością dźwięku.

Doświadczeni wykonawcy szybko zauważają, że nadmierna troska o biegłość techniki wykonawczej (gry, śpiewu) nie może przysłaniać defektów

¹ Z. Lissa: *O wielowarstwowości kultury muzycznej*. Eadem: *Szkice z estetyki muzycznej*. Kraków 1964, s. 117.

² H. Neuhaus: *Sztuka pianistyczna. Notatki pedagoga*. Przeł. A. Taube, przedmowa Z. Drzewiecki. Kraków 1970, s. 76—77.

brzmienia dźwięku. Jak mówi Artur Rubinstein: „Podstawowym zadaniem muzyka — odtwórcy jest umiejętność wydobywania z całego utworu pełnej gamy ludzkich uczuć i nastrojowości ukrytej w zapisie nutowym poprzez nieprzebraną jakość i barwę dźwięków, ukształtowanych artystyczną wizją całości dzieła. Można powiedzieć, że tak wykonywany utwór jest rezultatem pracy twórczej, zmierzającej wskutek harmonijnego zestrojenia dźwięków, odpowiadający emocjonalności autora i wykonawcy oraz słuchaczy do oddania pełnej wymowy dzieła”³. Z przywołanych rozważań wynika, że proces interpretacji dzieła muzycznego jest działaniem twórczym, utrzymanym w konwencji i zamysłu jego autora, którym jest kompozytor. Jan Wierszyłowski zauważa: „Odtwórcy — wykonawcy — wirtuozi w jednakowym stopniu winni pojmować muzykę jak twórca danego dzieła (kompozytor). Owo spowinowacenie duchowe wykonawcy z twórcą i rezultatem jego pracy, bliskość emocjonalną osiąga się podczas procesów ekspresji, zaś jakość i intensywność percepcji przez słuchaczy w znacznym stopniu uzależniona jest od właściwości osobniczych człowieka, jak i jego wyobraźni o charakterze transformacyjnym”⁴.

W świetle przywołanych refleksji należy postawić pytanie o znaczenie słownikowe terminu „interpretacja” w odniesieniu do muzyki. Pojęcie to jest rozumiane jako: tłumaczenie, wyjaśnianie, komentowanie czy też sposób odtwarzania i wykonywania utworu muzycznego. W obecnej percepcji muzyki interpretacja artystyczna rozpatrywana jest szeroko. Pierwszym interpretatorem własnych, autorskich pomysłów twórczych jest kompozytor. Kolejnym odtwórcą dzieła bywa wykonawca (wykonawcy), który ubogaca brzmienie wyrazowe utworu o nowe jakości estetyczne, wtapia się w ideę utworu, a w dalszej kolejności jawi się odbiorca i krytyk muzyczny.

Interpretacja dzieła obejmuje: tekst muzyczny (danej partytury), zastosowanie reguł wykonawczych danego utworu (klasycznych, romantycznych itd.), nadania nowej odkrywczej formy brzmieniowej utworowi muzycznemu⁵. Takie szerokie rozumienie pojęcia interpretacji artystycznej prezentuje niniejsza publikacja. Celem jej jest ukazanie wieloaspektowego i złożonego problemu interpretacji w muzyce jako realizacji określonej koncepcji dzieła spójnej z ekspresją wykonawczą.

Na treść publikacji złożyły się rozważania teoretyczne ujmujące interpretację jako proces twórczy. Omawiane w niniejszej książce zagadnienia interpretacji prezentują bogactwo podejść metodologicznych, dzięki czemu wnikliwie i wieloaspektowo ukazują badaną przestrzeń. Na treść tomu składa się opis i prezentacja wyników badań nad wartościami w muzyce kształtowane przez

³ A. Rubinstein: *Moje długie życie*. Przekł. J. Kydryński. Kraków 1988, s. 469.

⁴ J. Wierszyłowski: *Psychologia muzyki*. Warszawa 1981, s. 86, zob. A. Pytlak: *Interpretacja jako kategoria artystyczna, estetyczna i pedagogiczna*. Kraków 1979, s. 21.

⁵ A. Pytlak: *Interpretacja jako...*, s. 89.

twórczą interpretację w dyskursie muzykologicznym, teorii i historii muzyki, artystyczno-wykonawczym, pedagogicznym i psychologicznym. Tom piąty wydawnictwa wielotomowego pt. *Wartości w muzyce* dopełnia myślenie o roli i funkcjach muzyki zaprezentowane w tomach wcześniejszych.

Tom piąty — wzorem poprzednich — składa się z trzech części. Część I zatytułowana: *Rozprawy teoretyczne. Interpretacja w sztuce muzycznej* zawiera osiem tekstów, które dotyczą rozważań muzykologicznych, etnomuzykologicznych oraz zawierają analizę wybranych dzieł kompozytora Józefa Świdra, ukazują cechy warsztatu kompozytorskiego.

Część II: *Interpretacja muzyki w praktykach wykonawczych* zawiera dziesięć tekstów. Ukazuje w kontekście poruszonych zagadnień teoretycznych warsztatowe działania interpretacji muzyki instrumentalnej, wokalne (chóralnej), ludowej. Wskazuje też na znaczenie osoby kompozytora i wykonawcy (dyrygenta) w kształtowaniu wymowy i ekspresji artystycznej dzieła. Ukazuje innowacyjne techniki aranżacji muzyki ludowej nacechowane kunsztem artystycznym, będące połączeniem tradycji ze współczesnością.

Część III: *Pedagogiczne i psychologiczne podstawy interpretacji artystycznej* ukazuje edukacyjną i wychowawczą rolę muzyki w kształtowaniu osoby twórczej, umiejącej wyrazić swoje myśli i uczucia w działaniach muzycznych. W tej części zostały poruszone zagadnienia edukacji artystycznej studentów w zakresie instrumentowania i przebiegu edukacji artystycznej.

Zaletą publikacji jest bogaty materiał ilustracyjny w postaci: załączników nutowych muzyki artystycznej, zdjęć, materiałów dokumentujących omawiane problemy badawcze. Tom piąty pt. *Wartości w muzyce. Interpretacja w muzyce jako proces twórczy* adresowany jest do szerokiego grona czytelników, miłośników muzyki artystycznej i ludowej uprawianej profesjonalnie i amatorsko. Może zainteresować nauczycieli akademickich kierunków muzycznych, pedagogiczno-artystycznych, dyrektorów instytucji muzycznych i placówek kulturalno-oświatowych, dyrygentów, instruktorów oraz działaczy ruchu amatorskiego, a także studentów.

Jadwiga Uchyla-Zroski

Redaktor
Katarzyna Więckowska

Projektant okładki i stron działowych
Aleksander Ostrowski

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Łamanie
Edward Wilk

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2225-4

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 22,0 + 2 wklejki. Ark. wyd. 26,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 44 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław